

Des tsars aux Soviets

Depuis des siècles les tsars de Russie gouvernaient en autocrates, lorsque en 1855 un monarque éclairé, Alexandre II, monta sur le trône. A cette époque, la plus grande partie de la population était constituée par les serfs, les « moujiks ». Ils travaillaient la terre et pouvaient être achetés ou vendus avec elle, comme du bétail. En 1858 et en 1861, Alexandre II promulgua deux édits abolissant le servage. Ces édits libéraient de 40 à 50 millions d'hommes.

L'État acheta alors des terres aux seigneurs, puis les céda aux communes (mirs) qui les partagèrent entre les serfs nouvellement libérés, en accordant à ceux-ci un délai de quarante-neuf ans pour payer leur terre. Les mirs étaient dotés d'une forme de gouvernement local et, en 1864, les paysans y eurent part. Comme ils voulaient davantage, leur mécontentement subsista.

Alexandre II est assassiné en 1881. Alexandre III (R. 1881-1894) et Nicolas II (R. 1894-1917) tournèrent le dos au libéralisme. Mais la Russie entra dans sa première phase d'expansion industrielle. On exploitait les mines de charbon, on captait le pétrole, on construisait des usines, les chemins de fer se développaient. Les techniciens de l'industrie formèrent une *intelligentsia* imprégnée d'idées libérales ou socialistes. La nouvelle bourgeoisie souhaitait obtenir des réformes et jouer un rôle dans le cadre d'un régime constitutionnel. L'industrie donna aussi naissance à une nouvelle classe d'opprimés : les prolétaires misérables des villes. C'est à eux que s'adresse le parti communiste, qui crée les *soviets* (conseils d'ouvriers). En outre, en 1891-1892, une grande famine augmenta la misère des paysans.

En 1905, les défaites infligées à la Russie par les Japonais minèrent encore le prestige du tsar et du gouvernement. Une multitude de travailleurs se rassembla devant le palais impérial de Saint-Pétersbourg pour demander des réformes au tsar. Cette foule fut brutalement dispersée par les Cosaques. Il y eut des centaines de morts et de blessés. A la fin de l'été, des mutineries éclataient dans la marine et notamment à bord du cuirassé *Potemkine*, ancré en rade d'Odessa. Ici encore, la troupe intervint et ouvrit le feu sur la foule qui avait pris le parti des marins.

Ulcérés, un grand nombre de révolutionnaires, dont Lénine et Trotsky, prirent le chemin de l'exil. Leur idéal était de former un gouvernement basé sur les principes communistes de Karl Marx (voir page 184). En mars 1917, à la suite d'une série de revers et de révoltes, Nicolas II abdiqua. Lénine rentre en Russie. Il organise le parti communiste : 95 % des terres cultivées sont partagées entre les paysans. En 1922 est formée l'Union des républiques socialistes soviétiques.

Staline, successeur de Lénine, s'assigna comme but l'industrialisation de l'U.R.S.S. Il élabora une série de plans quinquennaux accordant la priorité à l'industrie lourde, au détriment des biens de consommation. L'agriculture fut nationalisée et les paysans riches (*koulaks*) furent éliminés. On créa des *sovkholes*, propriétés de 30.000 à 60.000 hectares, dont les membres sont des paysans-fonctionnaires. Vinrent ensuite les *kolkholes*, ou fermes à gestion coopérative.

En haut, au centre : le drapeau de l'U.R.S.S.; à gauche, Karl Marx, philosophe allemand, théoricien du communisme; le tsar Nicolas II, assassiné en 1918; à droite, Lénine et Trotsky.

En bas : la troupe tire sur la foule à Odessa en 1905.

VAN DE TSAREN NAAR DE SOVJETS

De revolutie die ertoe leidde, dat Rusland met Duitsland een afzonderlijk vredesverdrag sloot, was geen onvoorbereide opstand. Ze was het resultaat van grieven die al sedert vele jaren hadden bestaan.

Eeuwenlang hadden bijna alle tsaren op geheel autocratische wijze geregeerd. Toen besteed in 1855 een meer verlicht monarch, Alexander II, de troon. Op dat ogenblik bestond een groot gedeelte van de Russische bevolking uit lijfeigenen; mensen, die het land bewerkten en evenals het vee samen met dit land gekocht en verkocht konden worden. In 1861 besloot Alexander hen vrij te laten.

Maar vrijheid was nutteloos tenzij deze mensen in hun levensonderhoud konden voorzien. In het Rusland van die tijd was de enige manier om hierin te slagen, het bewerken van het land. Daarom kocht de staat land van de grondbezitters en maakte het over aan dorpsgemeenten, die het onder de bevrijde lijfeigenen verdeelden. Deze kregen dan een termijn van 49 jaar om de kosten van het hun toegewezen deel te vergoeden.

De dorpsgemeenten waren een nieuwe en wijdvertakte vorm van plaatselijk bestuur, ook al waren hun bevoegdheden beperkt. In 1864 werd het plaatselijk bestuur zelfs in hoge mate uitgebreid. De zemstvos of plaatselijke comités, die uit edelen, stedelingen en boeren bestonden, kregen het recht, belastingen te heffen voor de bouw van wegen, scholen, hospitalen en dergelijke. Deze voorproeven van politieke macht deden de bevolking naar meer verlangen. Hierdoor ontstonden verscheidene revolutionaire bewegingen die tot doel hadden, de Russische regeringsvorm te liberaliseren.

De volgende twee tsaren, Alexander III (1881-'94) en Nicolaas II (1894 - 1917) trachtten het roer weer om te gooien en opnieuw autocratisch te regeren. Rond die tijd begon Rusland aan de eerste fase van zijn industriële expansie. Kolenmijnen en ertsgroeven werden ontgonnen, fabrieken gebouwd. Het spoorwegnet ontwikkelde zich in een hoog tempo, en een nieuwe onderdrukte klasse van industriearbeiders ontstond. In 1891-'92 heerste er een grote hongersnood, die onder de boerenbevolking veel leed veroorzaakte. Al deze mensen droomden van een regering met gekozen vertegenwoordigers. Hierin zagen ze hun enige hoop op verbetering

van de toestanden. Zo wonnen de liberale en revolutionaire gedachten veld.

In 1905, toen Rusland door Japan werd verslagen, verloor het volk het laatste geloof in de regering. In januari liepen de arbeiders bijeen vóór het Keizerlijk Paleis te Sint-Petersburg, teneinde de Tsaar om hervormingen te verzoeken. Ze werden ontvangen met een charge van de kozakken, waarbij honderden doden en gewonden vielen. In de nazomer braken muiterijen uit in het leger en op de Zwarte Zeevloot. Toen een menigte trachtte langs het stoffelijk overschot van één der muiters te Odessa te defileren, openden de kozakken opnieuw het vuur. Eerst na al deze troebelen stond de Tsaar toe, dat een nagenoeg machteloze nationale vergadering, de Doema, bijeengeroepen werd.

Vele revolutionairen, waaronder Lenin en Trotsky, die met de gang van zaken hoegenaamd geen vrede hadden, gingen in ballingschap en begonnen vanuit het buitenland grotere opstanden te organiseren. Hun doel was een regering te vormen, die op de communistische leer van Karl Marx zou zijn gevestigd. De gelegenheid daartoe werd in 1917 geboden. Het Russische volk had meer dan genoeg van de nederlagen, het gebrek en de manier, waarop de tsaristische regering oorlog voerde. In maart, na een reeks stakingen en muiterijen, deed Nicolaas II afstand van de troon. Later werd hij samen met zijn hele familie vermoord. Aanvankelijk nam een socialist, Kerensky, de leiding van een voorlopige regering op zich. Maar in de herfst maakte Lenin zich meester van de macht, terwijl Trotsky aan het hoofd van het nieuwe Rode Leger alle weerstand brak.

In 1922 werd de Unie der Socialistische Sovjetrepublieken gevormd, en vóór Lenin in 1924 stierf moesten de andere Europese machten, hoewel met tegenzin, het feit onder ogen zien dat het nieuwe regime stevig in het zadel zat. Stalin, de opvolger van Lenin, verdrong Trotsky, werd de sterke man van de U.S.S.R. en legde zich op de industrialisatie van Rusland toe. Onder zijn leiding weerstond de U.S.S.R. de massale aanvallen van Hitlers troepen en dreef ze ten slotte naar Berlijn terug. Nog steeds onder zijn leiding benutte Rusland het ogenblik der overwinning om zijn grenzen naar het westen te verleggen en verschillende landen van oostelijk Europa tot satellieten te maken.

Boven : Links van de Sovjetvlag: Karl Marx en Nicolaas II. Rechts: Lenin en Trotsky. **Onder :** Kozakken vuren op de menigte op de Richelieu-trappen te Odessa, in 1905.

Globerama

HISTOIRE DES CIVILISATIONS MENS EN WERELD, VROEGER EN NU

CASTERMAN

HET AVONTUUR VAN MENS EN WETENSCHAP

KEURKOOP NEDERLAND

© ESCO PUBLISHING COMPANY

Le présent ouvrage est publié simultanément en
français (Casterman, Paris-Tournai)
allemand (International School, Cologne)
anglais (Odhams Press, Londres)
américain (International Graphic Society, New York)
danois (Munsgaard Scandinavisk Bogforlag)
finlandais (Munsgaard)
hollandais (Keurkoop, Rotterdam)
italien (Fratelli Fabbri, Milan)
portugais (Codex)
suédois (Munsgaard)

2e édition, 1964

KEURKOOP NEDERLAND

© ESCO PUBLISHING COMPANY

ALLE RECHTEN VOORBEHOUDEN VOOR ALLE LANDEN

Art © 1959 by Esco, Anvers

Text © 1963 by Casterman, Paris

Tous droits de traduction et de reproduction réservés.